

Ефективність захисту прав меншин: міжнародно-правовий аспект

Мар'яна Ілюшук

Кафедра адміністративного та інформаційного права,
Національний університет "Львівська політехніка",
УКРАЇНА, м. Львів, вул. Князя Романа, 13,
E-mail: ilyushuk@i.ua

Abstract – This paragraph is aimed to analyse some aspects of minorities' rights protection in the international sphere. The effectiveness of ways of protection of minorities' groups rights is not researched enough. Appropriate provisions of international acts, particularly provisions of Convention on protection of human rights and fundamental freedoms and Protocols to it and European Court's decisions are analyzed. The efficiency of different legal tools in the aspect of minorities rights protection and mechanisms of control of human rights protection are compared. According to the results of analysis appropriate conclusions about the most effective way to protect minorities' groups rights were made.

Key words – Minorities' groups rights, Convention on protection of human rights and fundamental freedoms, mechanisms of control of human rights protection, European court of human rights, system of human rights protection.

Система захисту прав меншин базується на універсальних правових нормах, застосованих до всіх людей, та на спеціальних нормах, що призначені регламентувати права меншин. Серед універсальних міжнародних актів у сфері захисту прав людини, зокрема Загальна декларація прав людини (1948), Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього (1948), Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни та Додаткові протоколи 1977 року, Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1953), Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права (1966) та низка інших. Щодо спеціальних, то це зокрема Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань (1981), Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин (1992), Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995) та інші. Наріжним каменем сучасної системи захисту прав людини є універсальність цих прав. 1948 року була прийнята Загальна Декларація прав людини, статтею 2 якої встановлено, що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені Декларацією без проведення розрізень за будь-якими ознаками. Прийняття цієї Декларації стало основою для принципово нового підходу до розуміння прав людини, на противагу системам захисту прав людини, що існували до цього, які допускали селективний підхід в аспекті захисту прав різних категорій осіб. Іншим важливим документом в аспекті рівності та недопущення дискримінації є Конвенція ООН про ліквідацію расової дискримінації. У статті 1 цієї Конвенції вислів

«расова дискримінація» тлумачиться в широкому розумінні. 1995 року була прийнята Рамкова конвенція про захист національних меншин, якою вставлено, що захист прав меншин є невід'ємною складовою міжнародного захисту прав людини. Варто зазначити, що Рамкова конвенція вважається найбільш визначальним юридично обов'язковим документом у сфері захисту прав меншин. Водночас Рамкова конвенція критикується у зв'язку із відсутністю ефективного механізму, який би забезпечував її виконання, адже нагляд за додержанням положень Конвенції здійснює Консультативний комітет (Advisory Committee) шляхом моніторингу, проте не передбачено можливості подати індивідуальну скаргу. Проблема могла б бути вирішена, якби захист прав меншин здійснювався міжнародним судовим органом, наприклад Страсбурзьким судом. Компетенція Страсбурзького суду поширюється на розгляд справ про стверджені порушення положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та протоколів до неї. Найважливішим принципом захисту прав меншин є недопущення дискримінації. Стаття 14 Конвенції про захист прав людини забороняє дискримінацію, проте підлягає застосуванню лише поряд із субстантивною статтею цієї ж Конвенції. Важливими гарантіями для захисту прав меншин є, зокрема, такі права, як свобода думки, совісті, релігії, свобода вираження поглядів, свобода зібрань та об'єднань, закріплені у Конвенції. Протоколом № 12 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод встановлена заборона загальної дискримінації. Договірні Сторони, що ратифікували цей Протокол, зобов'язуються забезпечити користування особами, що перебувають під їхньою юрисдикцією, передбаченими законом правами без дискримінації за будь-якою ознакою.

Одним із принципів тлумачення Конвенції є принцип ефективного тлумачення. Результативність принципу ефективного тлумачення Конвенції виявляється в тому, що він дозволяє найкращим чином пристосувати положення Конвенції до соціальних умов, які постійно змінюються. У його прецедентному праві Європейського суду вкоренилося положення про те, що Конвенція є «живим інструментом», який повинен тлумачитися «у світлі умов сьогодення»[1].

У рішенні по справі «Stankov v. Bulgaria» Європейський суд зазначив, зокрема, що заклики, здійснювані групою осіб, щодо автономії чи навіть сепарації частини території держави, а відтак вимоги фундаментальних конституційних та територіальних змін не виправдовує заборону зібрання цієї групи осіб. Також Європейський суд не погодився з аргументами Уряду Болгарії, що висловлювання, здійснені під час зібрань, щодо територіальних змін держави можна розцінювати, як загрозу територіальній цілісності та національній безпеці. Окрім цього Європейський суд зазначив, що найвищими цінностями демократичного суспільства є свобода зібрань та право вільно висловлюватися на цих

зібраннях. Як вважає Європейський суд, сутність демократії полягає в її здатності вирішувати проблеми шляхом відкритих обговорень. Щодо превентивних заходів з боку державної влади, спрямованих на обмеження свободи зібрань та права вільно висловлюватися, Європейський суд зазначив, що вони вважаються доцільними, коли мають місце підбурювання до вчинення насильства чи відмови від демократичних принципів. Таким чином, Європейський суд вирішив справу на користь заявників, дійшовши висновку, що сепаратистські заклики не можуть слугувати підставою для заборони зібрань. Незважаючи на те, що Рамкова конвенція про захист прав меншин є спеціальним правовим інструментом, призначеним для захисту прав меншин, проте Конвенцію про захист прав людини можна вважати більш ефективним засобом захисту прав людини та прав меншин зокрема.

Виділяють три групи прав людини та основних свобод, гарантованих Конвенцією. Першою групою прав є абсолютні права та свободи, які не можна порушувати в жодному разі – незалежно від умов, що існують у суспільстві (наприклад, право на життя). До наступної групи відносяться права та свободи, до яких можна застосувати лише дуже вузькі (специфічні) обмеження (наприклад, право на особисту свободу та недоторканність; право на справедливий суд). Поряд з цим існують права та свободи, користування якими може бути пов'язано з низкою дещо ширше сформульованих конфліктуючих інтересів (наприклад у статті 9 Конвенції йдеться, що свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони громадського порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб). [2; 3]

Можна стверджувати, що кількість викладених у Конвенції прав і свобод, які підлягають певним обмеженням, становить більшість, якщо порівнювати із кількістю абсолютних прав та свобод. Європейський суд з прав людини стежить за тим, щоб обмеження прав і свобод, застосовані в кожному конкретному випадку, не нівелювали цінність цих прав. Європейський суд з прав людини у випадку обмеження прав та свобод людини Договірними Сторонами завжди звертає увагу на наявність правових підстав для обмеження прав і свобод, зокрема на наявність легітимної мети та пропорційність вжитих державою заходів з огляду на мету, для досягнення якої такі заходи застосовувались. Варто зазначити, що Європейський суд у своїй практиці звертається також до загальноновизнаних міжнародних принципів та відповідних міжнародних актів. Зокрема, за результатами розгляду справи **Al-Adsani v. the United Kingdom**, Європейський суд зазначив, що принципи,

закладені в основу Конвенції, не можуть тлумачитися у вакуумі: Європейський суд має брати до уваги будь-які доречні правила міжнародного права та визначати відповідальність Держави згідно з керівними принципами міжнародного права, зважаючи, однак, на особливий характер Конвенції як договору з прав людини. Інакше кажучи, «Конвенція повинна тлумачитися, наскільки це можливо, відповідно до інших принципів міжнародного права, частиною якого вона є»[4]. Європейський суд звернувся до відповідних норм інших міжнародних договорів (зокрема він нагадав про положення ст. 2 Американської конвенції про права та обов'язки людини 1948 року в контексті тлумачення, наданого Міжамериканською комісією з прав людини у справі **Coard et al. v. the United States** (доповідь від 29 вересня 1999 р.), ст. 1 Американської конвенції з прав людини 1978 року, яка визначає юрисдикцію Міжамериканського суду з прав людини, ст. 1 Женевської конвенції про захист жертв війни 1949 року, ст. 2 Пакту про громадянські та політичні права 1966 року та ін.).

Таким чином можна стверджувати, що з огляду на існування найефективнішого контрольного механізму, що забезпечує захист прав людини на міжнародному рівні та універсальність норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та відповідних протоколів до неї, її доцільно активно застосовувати для захисту прав меншин із врахуванням відповідних міжнародних документів, що більш детально регламентують їхні права.

References

- [1] Marmazov V.Ie. Piliaiev I.S. *Ukraine v polityko-pravovomu prostori Rady Yevropy: dosvid i problemy*. [Ukraine in political and legal sphere of European Council: practice and problems]. – Kyiv: Venturi, 1999.
- [2] Muraviov V.I. *Spilna stratehiia Yevropeiskoho Soiuzu shchodo Ukrainy yak osnova dlia novoho mekhanizmu partnerstvu* [Common strategy of European Union concerning Ukraine as a basis of new mechanism of partnership] // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn: Zbirnyk naukovykh prats.- Kyiv:IMV, no 28, part 1, pp.78-87., 2001
- [3] Malevych Iu. *Problema obshchnosti prav cheloveka v myrovoi polytyke* [The Problems of the Generality of Human Rights in World Policy] // Belorusskyi zhurnal mezhdunarodnoho prava, no 2, pp.11-19, 2001 [Online]. Available: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/29325/1/2001_2_JILIR_malevich_r.pdf [Accessed Oct 5, 2013]
- [4] *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny* [Decisions of European Court of human rights] // Verkhovna Rada Ukrainy. – K., 2012.